

те, що педагог не повинен визначати конкретний зміст освітніх продуктів студентів, які вони створюють.

Ефективною і найбільш продуктивною є така евристична ситуація, коли педагог разом зі студентами включений в процес вирішення проблеми що виникла в ролі учасника, не знаючи спочатку способу її вирішення. У такому разі йде просування в творчому розвитку не тільки студентів, але і самого педагога. Момент евристичної освітньої ситуації включає основні елементи евристичного навчання: мотивацію діяльності; її проблематизацію; вирішення проблеми учасниками ситуації; демонстрацію освітніх продуктів; їх зіставлення один з одним та з культурно-історичними аналогами; рефлексію результатів.

Незважаючи на певну теоретичну розробку у психолого-педагогічній науці, методи евристичного навчання ще не отримали належного впровадження у навчальний процес вищої школи.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Актуальність проблеми розвитку та саморозвитку особистості та ефективність впливу на дане питання впровадження методів евристичного навчання обумовлює подальшу теоретичну розробку проблеми евристичних методів та їх використання на заняттях у ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Ильин Т. А. Педагогика: Курс лекций [учебное пособие для студентов педагогических институтов] / Т. А. Ильин. – М.: Просвещение, 1984. – 496 с.
2. Интенсификация творческой деятельности студентов / [под ред. В.И. Андреева и др.]. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1990. – 193 с.
3. Король А. Д. Диалоговый подход к организации эвристического обучения / Андрей Дмитриевич Король. // Педагогика. – 2007. - №9. – С. 18-25.
4. Организация проблемного обучения в школе и вузе: [междувузовский сборник научных статей] / [под ред. Х. Х. Абушкіна]. - Мордов. гос. пед. институт. – Саранск, 1999. - Выпуск 1. – 92 с.
5. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / Андрей Викторович Хуторской. – М.: Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.
6. Хуторской А. В. О занятиях методом эвристического погружения / Андрей Викторович Хуторской // Методика погружения: за и против: [сборник научно-методических статей]. - Краснодар: АЭСПК, 1995. - С. 57-63.
7. Хуторской А. В. Эвристика в образовании: дидактический аспект / Андрей Викторович Хуторской // Магистр. - 1996. - №6. - С. 18-32.
8. Хуторской А. В. Эвристическая ситуация как метод самореализации творческого потенциала ученика и учителя / Андрей Викторович Хуторской // Творческая личность учителя: проблемы теории и практики: [сб. науч. трудов]; [отв. ред. Н.В. Гузий]. - Киев: Украин. гос. пед. университет, 1997. - С. 53-56.

Костенко Т.М.

**Криворізький державний
педагогічний університет**

ІМПРОВІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ

Анотація. У статті розглядається можливість використання техніки імпровізації, як розвиваючої сили, як засобу розвитку творчого потенціалу студентів, як можливості трансформації попереднього досвіду в новий стиль мислення. Акцент ставиться на тому, що імпровізаційна техніка дозволяє установити з собою і навколишнім світом нові, усвідомлені і активніші відносини.

Ключові слова: імпровізація, танець, самовираження, саморозвиток, творчий потенціал.

Аннотация. Костенко Т.Н. В статье рассматривается возможность использования техники импровизации, как развивающей силы, как способа развития творческого потенциала студентов, как возможности преобразования предыдущего опыта в новый стиль мышления. Акцент ставится на том, что техника импровизации позволяет устанавливать с собой и окружающим миром новые, осознанные и более активные отношения.

Ключевые слова: импровизация, танец, самовыражение, саморазвитие, творческий потенциал.

Annotation. Kostenko T.N. In the article examined possibility of using the technique of improvisation as developing force, as the meaning of development creative potential of students, as possibilities of transformation previous experience in the new style. Accent belongs on the improvisation technique, which allows to set with itself and outward things to new, realized and more active relations.

Key words: improvisation, dance, self-expression, development, creative potential.

Постановка проблеми. Зміни, що відбулися у різних сферах суспільного життя, призводять до значних зрушень в системі організації і функціонуванні вищої освіти. Перебудова системи зовнішньоекономічної діяльності підприємств, зміна політичної свідомості суспільства, підвищують попит на висококваліфікованих фахівців з розвиненим творчим потенціалом. Ця потреба є на сучасному етапі однією з актуальних проблем політичної, економічної, суспільної, соціальної і духовної сфер суспільства, в якому відбувається усвідомлення того, що положення особистості, її творчий потенціал, і творча самореалізація багато в чому залежать від розвитку якості освіти.

Пріоритет загальнолюдських цінностей зумовив таку зміну суті навчального процесу в сучасній вищій школі, яка б забезпечувала розкриття і розвиток потенційних творчих можливостей особистості, сприяючи її саморозвитку і самореалізації.

Накопичений багатий освітній і виховний досвід, направлений на розвиток творчого потенціалу студентів і їх саморозвиток особливо актуальний з позиції насущних проблем в області мистецьких дисциплін в сучасній вищій школі.

Існує проблема недостатнього науково-педагогічного осмислення на сучасному рівні організації навчального процесу на заняттях з мистецьких дисциплін і відсутність необхідного інструментарію організації і проведення навчальних занять, направлених на розвиток творчого потенціалу студентів.

Аналіз досліджень та публікацій. Концепції гуманізації і гуманітаризації освіти, виховання і самовиховання (А.Маслоу, К.Роджерс та ін.), ідеї творчості як способу саморозвитку, ідеї про творчу суть людини, про самореалізацію особистості в творчій діяльності, важливою основою дослідження стали праці традиційних і інноваційних педагогічних технологій навчання (Г.Б.Балл, С.Л.Бенедіктова, Г.І.Ібрагімов, І.Д.Бекон, М.І.Махмутов, І.Н.Чередов, та ін.), філософські та світоглядні концепції, які розглядають можливість рухів людського тіла, зв'язок між формою і внутрішнім станом людини (Р.Лабан, М.Грехем, Е.Жак-Делькроз, Стів Пекстон, М.А.Лідерс та ін.).

Виклад основного матеріалу. Проводячи дисертаційне дослідження звертаємо окрему увагу на один із засобів направлений на розвиток творчого потенціалу студентів, який ми використовуємо у своїй практичній (тренінговій) роботі зі студентами за спеціальністю „Хореографія”. Адже аналіз практичного досвіду засвідчив, що найбільш перспективними і ефективними є технології, які дозволяють органічно поєднувати в навчальному процесі професійну спрямованість і орієнтацію на особистість, на виявлення творчої індивідуальності кожного студента, тим самим розкриваючи творчий потенціал його можливостей.

Імпровізація виступає як засіб для інтеграції і реінтеграції особи. Багатство її фарб, ліній, ритмів, використання простору володіють ресурсним і розвиваючим потенціалом: сприяють відновленню сил, гармонізації емоційних станів, використанню своїх внутрішніх ресурсів, креативності і дозволяють розкрити горизонти творчого потенціалу. Ми використовуємо імпровізацію в цілях вивільнення, самовираження, саморозкриття, пошуку, усвідомленості, розвитку рефлексії. Поступово відбувається поглиблене самопізнання, самосприйняття, гармонізація розвитку. Це потенційний шлях до самовизначення і самореалізації особи.

Метою даної статті є аналіз імпровізації як засобу творчого потенціалу студентів, як можливості трансформації попереднього досвіду в новий стиль мислення.

У процесі використання техніки імпровізації студент повинен навчатися розробляти свої власні ефективні творчі прийоми, що багато важить для його індивідуального розвитку, розвитку його особистих схильностей, здатності до образного мислення, не обмеженого ніякими рамками і догмами. Таким чином студент народжує для себе суб'єктивну новизну, створює свій внутрішній суб'єктивний світ. Відбувається прирощення нового досвіду, що відображується у новому стилі, через втілення своїх власних творчих задумів, ідей, у постійній потребі пізнання і творіння [3, с.175].

Використовуючи в роботі із студентами-хореографами імпровізацію, ми стикаємося з тим, що танцюристів, з одного боку, характеризують «підготовлені» тіла, а з іншої – велика кількість завчених патернів. Завчені руки стають частиною тілесного досвіду, і головною перешкодою на шляху до імпровізації, яка вивільняє внутрішні резерви і активізує величезний потенціал творчих можливостей, раніше сплячих в тілі.

Тому дуже важливо слухати себе і розвивати навик слухання власного тіла. Адже прості довільні рухи-імпровізації дозволяють краще відчувати і розуміти, усвідомлювати своє тіло, свої потреби, звички і можливості. Імпровізаційний танець, в якому руки рухаються подібно до морських хвиль, наприклад, допомагає укріпити так званий первозлемент води в тілі. Вважається, що вода укріплює внутрішню силу, відчуття опори, а образ морських хвиль сприяє гармонійному руху енергії в тілі і навколо нього, покращуючи захисну енергію.

У своїй практичній роботі над технікою імпровізації ми активно використовуємо Лабан - аналіз як діагностичну і розвиваючу систему, яка за даними наших досліджень дійсно дозволяє вибудовувати програму творчого розвитку особи, рухаючись від обмежень до свободи, від ригідності до різноманітності і можливості імпровізувати.

Одним з теоретиків і натхненників танцювального експресіонізму в Германії, а потім в Європі, був Рудольф фон Лабан. Він був творцем власної системи «вільного танцю», в якій танець був звільнений від всіх формальних обмежень: стилістичної приналежності, музики, сценічного простору, а його методом запису характеристик людського руху «Labanotation» (1928г.) активно користуються у всьому світі і в наші дні. Простір, Час, Сила (енергія) – це ті три константи, на яких Лабан побудував свою теорію руху. По його теорії всі рухи можна розділити на п'ять основних груп [2, с.15]:

1. Пересування (поступальна хода).
2. Стан спокою, як розслаблення і як напруга, як затримка м'язової діяльності; балансування.
3. Жестикуляція (рухи частинами тіла).
4. Елевація. Підйоми, стрибки.
5. Обертання як всього тіла, так і окремих його частин.

Рухи Лабан порівнює з живою архітектурою, що змінює свої місцеположення і зв'язки, а основою його системи є поняття кінесфери – сферичного простору навколо тіла людини, яке охоплює тіло з відкритими в сторони кінцівками. Згідно методу Лабана, кінесфера залишається зафіксованою по відношенню до центру тіла, і завжди пересувається разом з ним [1, с.21]. Дане поняття кінесфери безумовно перекликається з поняттям особового простору, до якого часто звертаються психологи. Крім того, Лабан запропонував систему форм і зусиль (1947, 1960), яка дозволила аналізувати рухову поведінку людини з погляду 4-х чинників (простору, часу, сили і течії) і на цій основі вибудовувати програму його розвитку. На підставі 4-х критеріїв було виділено 8 базових типів зусиль, на які може бути розкладений будь-який рух. А саме: прямі – багатофокусні рухи (чинник простору), могутні – легкі рухи (чинник сили), швидкі, – повільні (чинник часу), обмежені – вільні (чинник течії). Крім того, коли Лабан починав свою діяльність, він вивчав балет і народний танець. Внаслідок чого «знайшов» дванадцять універсальних дій в русі. Створив теорію форми, яку надалі розвивав Валерій Престон Данлоп. Створив концепцію просторових контрапунктів. Визначив п'ять рухливих ритмів. Саме тому в своїй роботі ми активно використовуємо Лабан - аналіз як діагностичну і розвиваючу систему, яка за даними наших досліджень дійсно дозволяє вибудовувати програму творчого розвитку особи в межах імпровізаційної техніки.

Взагалі визначення поняття імпровізації існують різні. Ми згодні з тим, що:

- імпровізація є творчим актом митця в момент виконання, без попередньої підготовки, танцювальною фантазією на тему [4, с.40];
- імпровізація – це процес створення композиції «тут і тепер» [4, с.40];
- спонтанна імпровізація – це процес послідовного і структурованого формоутворення в конкретний, актуальний момент, який виключає значущість впливу зовнішніх чинників і директив [5, с.41].

Можна сказати, що імпровізацію характеризують самоорганізація і спонтанність.

Самоорганізація: у даному контексті означає послідовність, яка народжується в середині системи, без втручання педагога – хореографа. Крім того, відбувається якась структуризація на межі хаосу і впорядкованості. На рівні, достатньому для того, що б дізнатися стиль, який є відповідним для адаптації до нової інформації. Що, у свою чергу, стає джерелом для отримання нового результату.

Спонтанність означає те, що потенціал приходить в результаті самоорганізації. Це той процес, завдяки якому, розвиваються нові форми, послідовності, стилі. Нові можливості виникають і розвиваються, внаслідок чого виявляється потенціал для створення чогось нового: виникає якась колективна композиція, яка відрізняється від просто суми її складових.

Окрім спонтанності, існує ще декілька чинників, сприяючих появі нового в імпровізаційному процесі.

У студентів є можливість вибору: рухатися або використовувати голос (хоча, рух для нас це теж свого роду можливість «звучати»). Важливими компонентами також є: час і простір, визначення і розвиток меж простору, в якому відбувається дія.

Імпульс до руху, дотику, до виникнення контактів, необхідність відповідати за власні межі – все це для студента достатньо важливі складові при роботі над створенням власної композиції, яка у свою чергу впливає на стан простору і появу загальної (колективною) композиції. При цьому у кожного існує можливість у будь-який момент припинити свою участь в створенні композиції.

У процесі створення композиції життєві індивідуальні особливості грають важливу роль. Людина здатна усвідомлювати свій суб'єктивний досвід, який отримує в процесі життя, і повідомляти про це іншим людям тим або іншим способом. Питання тільки в тому, наскільки кожен з нас готовий до того, що б правдиво говорити і діяти, а не грати і зображати. Для створення власного стилю важливі: спонтанність, як один з ключових елементів, ритмічна взаємодія, паралелі, збереження і акумуляція енергії, особливості сепарації і контакту, узгодженість при взаємодії (усвідомлений вибір процесів лідерства, залежності, рівноправного існування). Для того, що б стиль виникав і «читався», необхідні певні правила, які у свою чергу повинні бути достатньо гнучкими і відкритими, що б могли створюватися власні правила, тоді з'являється можливість трансформації попереднього досвіду в новий стиль мислення.

Спонтанна імпровізація входить в повсякденне життя на різних рівнях. На особовому - дозволяє визначити свій унікальний і неповторний потенціал самовираження і використовувати його у відносинах з іншими. На рівні колективної взаємодії - підтверджує, що спонтанна система є більш життєвою і дієвою, ніж ієрархічна системи.

Висновки. Таким чином, ми можемо зробити висновок про ефективність і доцільність використання в своїй навчальній, розвиваючій (тренінгової) діяльності - техніки імпровізації, яка передає зміст внутрішнього світу і є засобом розвитку творчого потенціалу студентів, опираючись на Лабан - аналіз як на діагностичну і розвиваючу систему, яка дозволяє вибудовувати програму творчого розвитку особи, рухаючись від обмежень до свободи.

Рухи тіла мають різні траєкторії, що відображають як усвідомлювані, так і неусвідомлювані реакції. Коли людина «застряє» на певних рухових патернах, повторюючи одні і ті ж рухи знов і знов, це перешкоджає її внутрішньому розвитку, розвитку її творчого потенціалу. Імпровізація припускає експеримент з рухами, які мають незвичний і неусвідомлений характер. Її результати не заплановані і непередбачені, що дає можливість для звільнення від жорстких систем значень і звичних моделей поведінки. Будучи виразом кінетичної суб'єктивності, імпровізація дезорганізує регулярність, рутину, або ж навпаки вибудовує і структурує порядок. Імпровізація дозволяє встановити з собою і навколишнім світом нові, усвідомлені і активніші відносини і тим самим сприяє розвитку творчого потенціалу студентів.

Список використаних джерел

1. Нікітін В. Ю. Композиція уроку і методика викладання модерн-джаз танцю / Вадим Юрійович Нікітін. - Москва: Один з краєвих, 2006. - 253 с.
2. Нікітін В. Ю. Модерн-джаз танець. Етапи розвитку. Метод. Техніка / Вадим Юрійович Нікітін - Москва: Один з краєвих, 2004. - 414 с.; 14.
3. Подольск, Л. Г. Психологія вищої школи: [підручник] / Л. Г. Подольск, В. І. Юрченко. - [2-е вид.]. - К.: Каравела, 2008. - 352 с.
4. Шаріков Д. І. Класифікація сучасної хореографії / Д. І. Шаріков. - К.: Видавець Карпенко В.М., 2008. - 168 с.
5. Contact quarterly: a vehicle for moving ideas. Biannual journal of dance and improvisation: winter/spring 2007. - Vol. 32 NO. 1. - p. 40-46.

Кремешина Т.І.
Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини

ПРОФЕСІЙНА САМОЕФЕКТИВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядається значення формування педагогічної самоефективності в контексті євроінтеграції, аналізується вплив професійної самоефективності педагога на його саморегуляцію та вказуються можливі варіанти роботи зі студентами в напрямку формування педагогічної самоефективності майбутнього вчителя музики європейського рівня.

Ключові слова: самоефективність, педагогічна самоефективність, рефлексія, рефлексивно-цінніне середовище, емоційна усталеність.